

ลืมนตา

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๘

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : ข้อ ๓๑๒๕. เรื่อง “การลืมนตาภาวนาเพื่อลดนิमितหรืออาการตกวงค์”

กราบนมัสการหลวงพ่อก่อน ถ้าหากการนั่งสมาธิหลับตาทำให้เกิดเห็นแสง สี ภาพต่างๆ รวมไปถึงจะตกวงค์หรือหลับได้ ถ้าเป็นอย่างนั้น เราลืมนตาในห้องมืดๆ คนเดียว หรือมีตามองฝาผนังว่างๆ ที่ไม่ทำให้เราเกิดสัญญาจากภาพต่างๆ ที่เห็น หรือเห็นสิ่งที่อาจจะเคลื่อนไหว ทำให้จิตเราเคลื่อน แบบนี้จะดีกว่าการนั่งหลับตาไหมครับ แล้วพอสติเรามั่นคงมากๆ ค่อยมานั่งหลับตาทีหลัง

ผมเข้าใจว่าในบางครั้งก็อาจมีภาพนิमितแทรกมาได้ต่อหน้าต่อตาแม้กระทั่งลืมนตา แต่มันก็จะน้อยกว่าหลับตาครับ กราบขอความกรุณาหลวงพ่อกิจการณาคำถามนี้ สมควรจะตอบหรือไม่อย่างไร แล้วแต่หลวงพ่อกจะเมตตาครับ

ตอบ : เพราะกรณีนี้ กรณีนี้มันมีพวกที่ปฏิบัติลืมนตา เขาพยายามบอกว่าหลับตานี้ไม่ได้ ใ้พวกหลับตานี้หลับไหลเป็นไสยศาสตร์ เป็นสิ่งที่ไม่ดีสติปัญญา ต้องลืมนตาเท่านั้น ลืมนตาเท่านั้นที่รู้จะเห็นธรรม หลับตาเป็นไปไม่ได้

จริงหรือวะ

เราไม่เคยสนใจเรื่องนี้เลยนะ แต่ตอนหลังมีลูกศิษย์มาถามเหมือนกัน ใ้หลับตาลืมตานี้

หลับตาลืมตานี้นะ มันเป็นเรื่องไร้สาระ ไร้สาระ

สาระจริงๆ คือจิตสงบ จิตสงบต่างหาก

แต่กรณีอย่างนี้มันเป็นเรื่องแบ่งฝักแบ่งฝ่าย แล้วก็อ้างอิงว่าสิ่งนั้นจะดีกว่า แล้วมันเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นสิ่งที่โลกเห็นได้ว่า ถ้าลืมนตาแล้วเห็นภาพ หลับตาแล้วไม่เห็นภาพ

มุกกลับ ถ้าลืมนตาแล้วเห็นภาพมันก็พุ่งชาน หลับตามันไม่เห็นภาพ สติมันจะดีขึ้นไหม

หลับตา หลับตายังภาวนาไม่ได้ ยังภาวนาไม่เป็น ยังเป็นสมาธิไม่ได้ แล้วลืมนตา ลืมนตาเป็นสมาธิ สมาธิพวกนี้เป็น ส.เสื่อ ม.ม้า สระอา ธ.ธง สระอิ สมาธิของเขา คือชื่อ ชื่อว่าเป็นสมาธิ แต่ตัวสมาธิไม่มีและไม่เป็น

ถ้ามันมี มันเป็น มันจะรู้จักว่าขณิกสมาธิ อุปะจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ ถ้ามันสมาธิเป็น มันต้องรู้อย่างนี้ไม่ใช่สมาธิ อย่างนี้คืออารมณ์ อย่างนี้คือสมาธิ

คนทำสมาธิเป็น จิตเป็นสมาธิ ต้องรู้ว่าจิตเป็นสมาธิ จิตไม่เป็นสมาธิมันพุ่งชาน มันทุกข์ มันยาก มันเกือบเป็นเกือบตาย ทำไมมันเกือบเป็นเกือบตาย

ทำไมบอกว่าลืมนตาแล้วมันเป็นสมาธิที่มีสติปัญญา ปัญญาที่เขียน ปัญญาที่เจตน์นะ มันเป็นปัญญา ปัญญาที่จำคือปัญญาจากสมอง ปัญญาที่เกิดจากจิตคือภาวนามยปัญญา เอ็งรู้จักไหม สอนการฝึกหัดประพฤติปฏิบัติแต่มันก็เหมือนกับสอนภาคทฤษฎี

การศึกษา การศึกษาเขาศึกษาด้วยสมอง ด้วยตา ด้วยการจดจาวริก แต่การฝึกหัดๆ เขาจะเข้าไปสู่หัวใจของตน ถ้าเข้าไปสู่หัวใจของตน หลับตาหรือลืมนตามันไม่ใช่เป็นประเด็น มันเป็นเรื่องที่วากิเลสมีงั้นนะ มันเป็นที่จริตนิสัย มันเป็นที่คนทำไม่ได้มันก็คือทำไม่ได้ คนที่มันทำได้ หลับตามันก็ทำเป็นสมาธิได้ ลืมนตามันก็ทำสมาธิได้

สมาธิเป็นสมาธิ ไม่เกี่ยวกับหลับตาหรือลืมนตา

หลับตาหรือลืมนตามันเป็นแค่กิริยา มันเป็นแค่พิธีกรรม นั่งสมาธิสวยเพื่อถ่ายรูป เดินจงกรมเป็นแถวเลย แล้วก็ทำวิดีโอเอาไว้โฆษณาชวนเชื่อ นั่นมันแค่กิริยา กิริยาก้าว กิริยาเดิน กิริยานั่ง ลืมนตาหลับตามันเป็นแค่กิริยา

ฉะนั้น สิ่งที่ว่า หลับตาหรือลืมนตา มันหลับตาลืมนตาเพื่อทำความสงบของใจ แล้วปัญญา ยังไม่เกิด ไม่ต้องจดจาวริก ไม่ต้องเอาพระไตรปิฎกมาตั้งแล้วมากถกเถียงกัน ไม่ใช่ พระไตรปิฎก

เป็นสมบัติของพระพุทธเจ้า ใจแข็งเป็นสมาธิหรือเปล่า ถ้าใจแข็งเป็นสมาธิยกขึ้นสู่วิปัสสนา เห็นสติปัฏฐาน ๔ ตามความเป็นจริงไหม

ถ้าเห็นสติปัฏฐาน ๔ ตามความเป็นจริง คือ สมาธิ ภาวนามยปัญญา ปัญญาในพระพุทธศาสนาเกิดจากจักขุญาณ เกิดจากจิต ไม่ใช่เกิดจากจดจาวึก ไม่ใช่เกิดจากเอาพระไตรปิฎกมาโต้แย้งแล้วมาตีเป็นโวหารปฏิภาณว่าข้านี้ยิ่งใหญ่

พระสารีบุตรเว่ย รองพระพุทธเจ้าเท่านั้น

หลับตากับลืมนตามันเป็นเรื่องไร้สาระมาก แต่เอามาโจมตีกันว่าไอ้พวกหลับตาภาวนาไม่ได้ ภาวนาไม่เป็น เพราะมันเป็นไสยศาสตร์ มันเป็นเรื่องเข้าถ้ำ อยู่ในถ้ำ แล้วลืมนตามันไม่ไปอยู่บนอวกาศหรือ มันไปอยู่กาแล็กซีไหนวะลืมนตานี้ เพราะอะไร เพราะมันไม่มีจิตใจ ทำสมาธิไม่เป็นไง คนทำสมาธิเป็นนะ ไม่กล้าพูดเรื่องอย่างนี้หรอก มันเป็นแค่กิริยา

ฉะนั้น คำว่า “หลับตาหรือลืมนตา” มันเป็นบุญและบาปของคน

เวลาเราพูดถึง เราเคยไปที่ถ้ำสหาย หลวงปู่จันทร์เรียนคุยกับเรา บอกว่า “หลวงปู่ชอบภาวนาสู้เราไม่ได้”

ไอ้โฮ! เราหนึ่งงเลยนะที่แรก

แล้วท่านก็อธิบายว่า หลวงปู่ชอบท่านถนัดมากในการเดินจงกรม เดินจงกรมได้ทั้งวันทั้งคืน แต่เวลานั่งสมาธิท่านไม่ถนัด แต่หลวงปู่จันทร์เรียนท่านถนัดนั่งสมาธิ ท่านนั่งสมาธิได้เป็นวันๆ นะ เรื่อง ๘ ชั่วโมง ๑๐ ชั่วโมงเป็นเรื่องธรรมดา ท่านพูดถึงกิริยาไร ว่าหลวงปู่ชอบนั่งสมาธิทนสู้ท่านไม่ได้ แต่ถ้าเดินจงกรม หลวงปู่จันทร์เรียนก็เดินจงกรมสู้หลวงปู่ชอบไม่ได้

นี่หลับตากับลืมนตา มีอะไร มันเป็นเรื่องไร้สาระสิ้นดีนะ แต่ก็มีคนคนหนึ่งเอามาเป็นมุกไว้โจมตีกับไอ้พวกหลับตา ไอ้พวกหลับตามันก็เป็นพวกเกจิอาจารย์ พวกนั้นเขาเป็นเกจิอาจารย์ เขาเป็นอภิฌญาณอยู่แล้ว เขาไม่ใช่มรรค เขาไม่ได้ทำมรรค แล้วเวลาพวกหมอดู พวกฤๅษีชีไพร เขาหลับตา ใต้นั้นมันเป็นเรื่องไสยศาสตร์ นั่นเป็นเรื่องโลก มันไม่เข้าสู่มรรค

เวลาเข้าสู่มรรคเพราะสัมมาสมาธิ อยู่ในมรรค ๘ มรรค ๘ มีมิจฉาสมาธิกับสัมมาสมาธิ ฉะนั้น ถ้าไม่มีสมาธิ มันจะเข้าสู่มรรคได้อย่างไร คือลึ้มตา ปัญญา

ฉะนั้น เรื่องหลับตาลึ้มตาเป็นเรื่องไร้สาระสิ้นดี เป็นเรื่องของร่างกาย เป็นเรื่องของหูดตา ต้องไปปรึกษาจักษุแพทย์ ว่าตาเอียง บอดสี ตาสั้น ตายาว มันเกี่ยวอะไรกัน

ทำความเข้าใจบ่นะ จิตสงบ หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านสอนให้ทำจิตสงบ แล้วพอจิตสงบก็เข้าสู่คำถามนี้ จิตจะสงบหรือไม่สงบ นี่ประสบการณ์ อันนี้มันอยู่ที่กิเลส อยู่ที่อำนาจวาสนา บารมี

มีหลายคนมาก ไม่ต้องนั่งก็จะเป็นสมาธินะ พอนั่งแล้วเป็นสมาธิได้รวดเร็วเลย แต่มันก็น่าเสียดายที่ว่าเขาก็ไม่เชื่อในการภาวนา แต่เขาเป็นอย่างนั้นได้บ่อยๆ นะ คนที่มีบุญนะ มันจะเป็นสมาธิโดยที่เอ็งยังไม่ได้ภาวนาเลยละ

ใช้อย่างเรา ถ้าจิตใจเราดี จิตใจเรามีบุญกุศลนะ จิตใจเราก็จะดีมากๆ เลย แต่เวลาอย่างนั้นเราก็ไม่เคยคิดถึงตัวเราเลย แต่เมื่อใดที่มันทุกข์มันยากขึ้นมาค่อยมาศึกษาพระพุทธศาสนา ที่มันจะมาศึกษาพระพุทธศาสนาเพราะมันทุกข์แล้วไง พอมันทุกข์มันก็มีกำปั้นคั้นใจ พอบีบคั้นก็จะมาทำสมาธิไง พอทำสมาธิก็นี่ไง ทุกข์เจียนตาย

แล้วมันก็อยู่ที่อำนาจวาสนา คำว่า “อำนาจวาสนา” คือบุญและบาปของคน ถ้าบุญและบาปของคน คนที่ทำแล้วเป็นสัมมาสมาธิคือถูกต้องชอบธรรม อย่างเช่นในวงกรรมฐาน ท่านพูดกันถึงว่าหลวงปู่บัว ที่ว่าท่านเป็นพระโสดาบันตั้งแต่โกนศีรษะ ท่านยังไม่ได้บวชเลย ท่านเป็นพระโสดาบันเลย นี่ด้วยบุญกุศลของท่าน

ใช้พวกเรานะ บวชแล้วภาวนาเจียนอยู่เจียนตายยังไม่ได้อะไรเลย ใช้นั้นบวชบีบโสดาบันเลย แค้โกนศีรษะ ผมตก ท่านพิจารณาของท่านบรรลุลุทธิคุณเลยนะ นี่ในวงกรรมฐานแล้วข้อเท็จจริงอย่างนี้ในวงกรรมฐาน หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านฝึกหัดมาก่อน แล้วท่านสร้างธรรมทายาทไว้

คำว่า “ธรรมทายาท” หลวงปู่มั่นเป็นคนที่ยอมรับบ่มเพาะมาเอง อย่างเช่นหลวงตาพระมหาบัวท่านบอกว่า “หลวงปู่มั่นเป่ากระหม่อมเรามา”

คือหลวงปู่มั่นควบคุมการปฏิบัติของท่าน แล้วมีอะไรที่ออกนอกกลุ่มนอกรทาง หลวงปู่มั่น สับแล้วสับอีกให้อยู่ในร่องในรอย แล้วให้เข้าสู่มรรคสู่ผลไง นั่นนะ ท่านถึงบอกว่า “หลวงปู่มั่น เป่ากระหม่อมเรามา”

ทีนี้ในวงกรรมฐาน เวลาธมฺมสาธุกา เอตมฺมํคลมฺตฺตมํ เวลาแก้จิตๆ หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านแก้ใคร ท่านรู้ว่าใครติดอย่างไร ใครแก้อย่างไร แล้วในการติด การแก้ เวลามันติดขัดขึ้นมา องค์ไหนติดมานะ ท่านจะยกตัวอย่างไง อย่างเช่นหลวงปู่ขาวท่านพิจารณาอย่างนั้น พระมหาปัญญาเลิศ พระมหาพิจารณาอย่างนี้ ท่านเจี๊ยะ ท่านเจี๊ยะพิจารณาภายใต้ของอย่างนี้

แล้วคนอื่นพิจารณาภายใต้มา ท่านเปรียบเทียบ ท่านยกบุคคลาธิษฐาน บุคคลที่ทำที่ถูกต้อง ชอบธรรมโดยการยืนยันของท่าน ถ้าโดยการยืนยัน นี่มันมีผลไง มันไม่ใช่หลับตาลืมตา

หลับตาลืมตา แค่นั้นกล้าจะปักจะดำ จะเริ่มต้น ยังทำอะไรไม่ถูกเลย จะทำนาหว่านหรือ จะทำนาคำ นาคำเขาหว่านเมล็ดข้าวณะ นาคำคือดำด้วยต้นกล้า ลืมตากับหลับตามันเกี่ยวอะไร มันเป็นเรื่องไร้สาระ

วันนี้จะพูดเรื่องไร้สาระไง

ทีนี้เรื่องไร้สาระส่วนเรื่องไร้สาระ ทีนี้เวลาคำถาม เพราะคนมันได้ยินอย่างนี้ มันได้กรอกหูอย่างนี้ มันก็ไปจินตนาการ พอจินตนาการขึ้นมาก็จะมาหลับตาลืมตานิ้แหละ แต่ถ้าไม่ได้ยินมา เราจะหลับตาก็ได้ เราจะลืมตาก็ได้ เราทำของเรา แล้วถ้าเราทำของเรา เห็นไหม

คำถาม “หากนั่งสมาธิหลับตาจะทำให้เกิดเห็นแสง เห็นสี เห็นภาพต่างๆ รวมไปถึงตก ภาวค์หรือหลับได้ ถ้าเป็นอย่างนั้นเราลืมตาในห้องมืดๆ”

ในห้องมืดๆ เห็นไหม หลับตากับลืมตา ลืมตายังไปอยู่ในห้องมืดๆ

อยู่ที่สว่างก็ได้ ห้องมืดก็หลับตา หลับตามันก็จบไป

การประพฤติปฏิบัตินี้ะ ธรรมะเป็นเรื่องเรียบง่าย เป็นเรื่องง่าย ๆ เรื่องชีวิต ไม่ต้องยุ่งยาก มากหรือ แต่ในเมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ เป็นศาสดา เวลา

ท่านแสดงธรรมๆ แสดงธรรมปุจฉา กัลยาณชน โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล สกิทาคามิมรรค สกิทาคามีผล อนาคามิมรรค อนาคามีผล อรหัตตมรรค อรหัตตผล มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑

ฉะนั้น เวลาท่านแสดงธรรม มีคนมาสนทนารวม มันก็เริ่มละเอียดรอบคอบเป็นทางวิชาการไป เราก็ไปจับต้องทางวิชาการนะ

แต่ทางปฏิบัติแล้วนะ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ วิธีการดับทุกข์ ง่ายๆ แต่ทำยาก

ทำยากเพราะความง่ายๆ อย่างนี้เพื่อไปชำระล้างกิเลส มันยาก มันยากเพราะกิเลสเป็นแก่นของกิเลส กิเลสคือพญามาร เรือนยอดของมาร เรือนสามหลังคือปูของความโลภ ความโกรธ ความหลง นางต้นหา ราคะ อรดี ลูกสาวสามคน ความโลภ ความโกรธ ความหลง แล้วยังมีลูกมีหลานของมัน นี่เป็นครอบครัวของมาร

ฉะนั้น เวลาฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา มันจะสำรอก มันจะชำระล้างลูกหลาน แล้วก็พ่อแม่ แล้วก็ปู่ย่าตายาย ครอบครัวของมารทั้งหมด มันถึงจะต้องเป็นสัจจะเป็นความจริง ไม่ใช่มานั่งหลับตาลึ้มตาแล้วก็ยกย่องสรรเสริญกัน คนนั้นเป็นคนดี คนนี้เป็นคนดี คนนี้จะความโลภ ความโกรธได้

จริงหรือวะ

ความโกรธ ตอนนี้อยู่ไม่มีใครโกรธสักคน แต่เหตุของมันไม่มีใครชำระล้างเลยนะ แต่ปฏิบัติษะ กามราคะ ถ้าสมมุจเฉทปหาน ฆ่าแล้วจบ เอ็งเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า

ความโลภ ความโกรธ มันเกิดจากอะไร ความเกิดมันมีอะไรเป็นเชื้อไข แล้วมันอยู่ที่ไหน

แหม! “ละกิเลส ชำระกิเลส”...จะอ้อวก นี่มันเรื่องไร้สาระง

ฉะนั้นบอกว่า ถ้ามันเห็นสี เห็นแสง ใจเรื่องนี้เป็นเรื่องธรรมดา ถ้าเป็นเรื่องธรรมดานะ เราก็ปลงใจ วางใจซะ เวลาจะปฏิบัติ นั่งก็ได้ เดินก็ได้ หลับตาก็ได้ ลึ้มตาก็ได้ ทำอย่างไรก็ได้

แต่ในพระไตรปิฎกยืนยัน ไปลึ้มละโบลานเปล่า ไปลึ้มละโบลานเปล่า เวลาฟังธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปเทศนาว่า การมีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ไปเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า “ไปลึ้มละโบลานเปล่ามาแล้วหรือ ไปลึ้มละโบลานเปล่ากลับแล้วหรือ”

เขาได้คิดใจ “เรามีความรู้ขนาดนี้ ลูกศิษย์ลูกหามากมาย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่เคยชมเราเลย มันต้องน่าจะมีอะไร” คิดได้ ละทิ้งหมู่คณะ พยายามไปหา

ในสมัยพุทธกาลนะ มันมีธรรมกถึกกับวินัยธร วินัยธกร์พวกนี้ พวกทฤษฎี ธรรมกถึกก็พวกปฏิบัติ ก็เลยละหมู่คณะไปหาพระธรรมกถึก พระอรหันต์ ทั้งวัดเลยนะ เป็นพระอรหันต์หมดเลย ไปไหว้ท่านอาจารย์ใหญ่ อาจารย์ใหญ่บอก “อู๊ย! จะสอนได้อย่างไร ท่านเป็นอาจารย์ใหญ่ ข้าพเจ้าอยู่ป่าอยู่เขาไม่มีความรู้ สอนไม่ได้” ไล้ไปเรื่อยๆ จนถึงสามเณรน้อย พระอรหันต์ทั้งวัดเลย

สามเณรน้อยบอกว่า อ้าว! อาจารย์ก็บอกว่า “เณร ถ้ามีวาสนาก็รับไว้ก่อนก็ได้” เณรว่า “อย่างนั้นก็ได้อองดู”

ก็ทรมานก่อนไง เพราะทฎฐิมาณะจรดฟ้า จะตัดฟันในกอไผ่ ต้องห่มผ้าจีวรไปด้วย โดยธรรมชาติมันขาดหมดนะ เพราะอะไร เพราะมันมีหนามไผ่ พอมันผิดธรรมชาติก็ทำใจว่าจะยอมก็เอา

พอจะไปถึงเณรบอกว่าไม่เอาแล้ว ทีนี้จะเอาน้ำ ให้ห่มผ้าไปด้วย ไม่เอาแล้ว

ใจมันเริ่มลงใจ คือสิ่งอะไรก็ฟัง พูดอะไรก็เห็นด้วย เออ!

ไม่ใช่ว่า แหม! ท่านอาจารย์ใหญ่ทฎฐิมาณะจรดฟ้า สอนไม่มีไม่รู้เรื่องหรอก

ฉะนั้น มาเริ่มต้น เอนะ ร่างกายนี้เปรียบเหมือนจอมปลวก อยู่ในพระไตรปิฎก จอมปลวกนี้มีรูอยู่ ๖ รู มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย แล้วก็หัวใจ ปิดทวารทั้ง ๕ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เปิดช่องไว้ช่องหนึ่งคือใจ เห็นไหม ทวาร ๖ ปิด ๕ ช่อง เหลือไว้ช่องหนึ่ง แล้วคอยจับเหยี่ยวตัวนั้น เหยี่ยว เหยี่ยวคือกิเลสในใจของตน

พระไปฐิณะฝึกหัดปฏิบัติจนสิ้นกิเลสนะ

จากที่มีรู้มากมายนะ โอ้โฮ! เทศนาว่าการนี้ทุกคนรำลือเลย แต่ไม่รู้จักจอมปลวก แล้วไม่เคยเห็นเหยี่ยวในจอมปลวกนั้น

มีเหยี่ยวตัวหนึ่งมันอาศัยอยู่ในจอมปลวก มันจะออกทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ไปหาเหยื่อ ปิดทางออกของมัน ตา หู จมูก ลิ้น กาย แล้วพยายามคอยดูเหยี่ยวอยู่ที่จิตนั้น พอจับเหยี่ยวอยู่ที่จิตนั้น พระโปฏิฐะเป็นพระอรหันต์

หลับตาหรือลืมนตา หลับตาลืมตาไปทำไม ฝึกหัดปฏิบัติให้มันเป็นจริงขึ้นมา

แต่เพราะคำถามไง ถ้านั่งแล้วมันจะเห็นสี เห็นแสง

เริ่มต้นการประพฤติปฏิบัติ หลวงตาพระมหาบัวท่านสอน ยากอยู่สองคราว คราวเริ่มต้นนี้ คราวทำความสงบของใจนี้ เพราะการทำความสงบของใจมันก็ต่อสู้กับกิเลสตัวต่อตัว กิเลสดิบๆ มันทำให้เราฟุ้งซ่าน แล้วเราก็ไม่รู้จักอะไรเลย แล้วเราต้องไปเผชิญหน้ากับมัน

พอเผชิญหน้ากับมันขึ้นมา มันก็ปลิ้นก็ปล่อนก็หลอก เห็นแสง เห็นสี บรรลุมรรณ จะตรัสรู้แล้ว ไ้อ้โฮ! จะมีปัญญามาก ไ้อ้โฮ! มันจินตนาการไปทั่วเลย

แต่พุทโธๆ หรือกำหนดอานาปานสติ ถ้ามันสงบเข้ามาได้ แต่ก่อนสงบ เจียนตายทั้งนั้นนะ การปฏิบัติแสนยาก ถ้าให้มันถูกต้องชอบธรรม

แต่ถ้าปฏิบัติบูชากิเลสนะ “ว่างๆ สมาธิเคลื่อนมาแล้ว ไ้อ้โฮ! จะเข้าสมาธิแล้ว ไ้อ้โฮ! กำลังจะลอยฟ้า” บูชากิเลสไง ถ้าปฏิบัติบูชากิเลสนี้เยอะเยอะไปหมดเลย อารมณ์ปฏิบัติ

แต่ถ้าจะปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ฉะนั้น ทำให้เป็นสัจจะความจริงของเรา

นี่คำถามไง เราทำอย่างนี้ไปก่อน พอสติเรามั่นคงแล้วเราค่อยมาหลับตาที่หลังได้ไหม

อะไรก็ได้ ไ้อ้โฮนี่เขาเรียกว่าอุบาย ใครมีลูกนะ จะสอนลูกให้กินข้าว ต้องบ้วนข้าวลูก ต้องล่อต้องหลอกนะ หม่า หม่าเลยนะ อันนี้กินแล้วดี อันนี้กินแล้วดี สอนลูกกินข้าว กว่ามันจะกินข้าว ไ้อ้โฮ! มันคายทิ้ง มันไม่กินผัก ต้องเอาผักซ่อนไว้บ้วนมันนะ

ปฏิบัติยากกว่านั้น กิเลสมันดิ้นรนยิ่งกว่าเด็กอ่อน เด็กไร้เดียงสา เราต้องฝึกหัดควบคุม เพราะเราเริ่มต้นใหม่

การฝึกหัดถ้าเอาตามข้อเท็จจริงนะ วาง อย่าเครียด อย่าวิตกกังวล อย่าเทียบเคียงใคร
อย่าเปรียบเทียบกับใคร เพราะวาสนาคนไม่เหมือนกัน

ถ้าเรามีศรัทธาแล้ว ปลงวางให้หมด สิ่งที่เป็นภาระ แล้วหายใจเข้านี่ก็พุท หายใจออก
นี่ก็โอ เพราะนวัตรม จิตต้องมีการกระทำ เขาว่าเคลื่อนไหวเพื่อสงบ เพราะจิตไม่มีการกระทำ
มันก็จะสงบแต่สิ่งใดใครก

มันเคลื่อนไหวพุทพุทๆ กำหนดดูลมหายใจนะ มันเคลื่อนไหวเพื่อสละความโลภใครก แล้ว
ถ้ามันเป็นจริง สัมมาสมาธิใจ

จิตเดิมแท้ที่ปล่อยโล จิตเดิมแท้หมองไปด้วยอุปกิเลส

จริงๆ ตัวมัน มันไม่ปล่อยโลหรือก ข้อเท็จจริงคือมันปล่อยโลกับเศร้าหมอง แล้วมันเศร้า
หมองอยู่ตลอดเวลา ปล่อยโลๆ ว่าจิตปล่อยโล ปล่อยโลมันรู้ได้อย่างไร มันเห็นอย่างไร มันปล่อยโลโดย
ตัวมันเองโดยเราไม่รู้ใจ เพราะไม่มีการควบคุม เพราะไม่มีการฝึกหัด

จิตเดิมแท้ที่ปล่อยโล มันปล่อยโลเป็นครั้งเป็นคราว ปล่อยโลจนมันทุกข์เจียนตายแล้วมันวาง
มันก็ปล่อยโลของมัน แต่ไม่มีใครดูแลมัน ไม่มีใครควบคุมมัน ไม่มีใครรักษามัน

เวลาจะฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา เราก็พุทพุท เคลื่อนไหวเพื่อความสงบสงัด แล้วสงบสงัดเพื่อ
เราจะเข้าไปรู้จักความปล่อยโล อะไรมันปล่อยโล แล้วปล่อยโลอย่างไรวะ แล้วมีความสุขหรือไม่มี
ความสุขวะ แล้วมันถึงเป็นไก่ตาแตกอยู่นี่ แล้วปฏิบัติไปก็ล้มลุกคลุกคลาน ก็บ๊ายบ๊ายแตกกัน
ไปนี่

ไม่เหมือนหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น “จิตเป็นอย่างไร จิตสงบไหม” กรรณฐานเขาสอนกัน
อย่างนี้

แล้วมันไม่เหลือแล้วที่สอนนะ เพราะสอนแล้วมันครี มันล้ำสมัย มันไม่ทันสมัยเหมือน
หลับตาลืมนิดแบบกระแสดังคม กระแสโลก มันก็เลยแห่กันไปเป็นกระแสดังคม กระแสโลก กู
เลยไปจ้างบริษัทแมงออร์แกนไนซ์มาจัดงานให้นิพพานกันทั่วโลกเลย บ๊ายบ๊ายแตก

ฉะนั้น สิ่งทีคำถามนี้ เราไม่ได้ว่าโยมคนถามนี่นะ เราถือโอกาสทีคำถามนี้ เราถึงได้อธิบายในการปฏิบัติ เดียวคนถามบอก โอ้โฮ! หลวงพ่อชัดผมเต็มทีเลย

เฮ้ย! ไม่ใช่ นะ อันนี้มันเป็นเหตุให้แจกแจงธรรมะให้ชาวพุทธได้ฟัง

ฉะนั้น สิ่งทีเขาถาม ไม่ใช่ว่า แหม! คนถามนี้ผิดร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่ใช่ คำถามนี้มันเป็นจิตนิสัย แต่มันเป็นโอกาสทีเราจะได้พูดนะ มันชัดหูชัดตามานาน

ฉะนั้น สิ่งทีว่าหลับตาลืมตามันเป็นแค่กิริยา จริงๆ มันคือจิตนิสัยของบุคคลคนนั้น คนชอบชอบอย่างใด ทำอย่างไร จังหวะโอกาสมันดีงาม มันก็เป็นสงบได้ แต่ถ้าเราชอบอย่างนั้น จะปฏิบัติอย่างนั้น แต่กิเลสมันกำลังรุกราน กิเลสมันกำลังพลิกแพลง มันก็หลอกก็ล่ออยู่อย่างนั้นนะ เราก็ลืมลुकคुकคาน

หลวงตาพระมหาบัวท่านสอนไฉ่ เเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา ไฉ่ยิ่งกว่าหมาตาย

วิธีเราฝึกหัดเดินจงกรม นั่งสมาธิเพราะเราศรัทธาแล้ว เราศรัทธาแล้ว เราเป็นชาวพุทธ พุทธะ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เวลาฝึกหัดปฏิบัติมันก็ต้องมีอุบาย อุบายในการทีว่า ถ้ามันเครียดนัก เราก็พุทโธยาวๆ ถ้ามันฟุ้งซ่านนัก พุทโธถี่ๆ เเดินจงกรมช้าบ้าง เร็วบ้าง แล้วถ้าวันไหนมันฟุ้งซ่านมาก ฟุ้งนี้ไม่กินข้าว เพราะกินแล้วธาตุขันธ์ทับจิต คือร่างกายมันแข็งแรง ร่างกายมีพลังงาน มันเอาไม่อยู่ ก็มีอุบายทอนมัน เเดินช้า เเดินเร็ว เเดินมีสติปัญญา มันต้องมีอุบาย

ไม่ใช่ไฉ่อย่างกับหมาตาย “เวลาเข้าทางจงกรมหรือนั่งสมาธิแล้วต้องได้มรรคผลนิพพาน เพราะเป็นการปฏิบัติ”

เฮ้ย! กิเลสมันช่าง่ายๆ อย่างนั้นหรือ

เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาคือการปฏิบัติจริง ๆ นะ แต่อุบายวิธีการเกิดการกระทำ เกิดเหตุ เกิดผล เกิดสติ เกิดสมาธิ เกิดปัญญา เกิดโดยการกระทำ ไม่ใช่เกิดแบบสั่มหล่น นี้คือข้อเท็จจริง

ฉะนั้น ไฉ่หลับตาลืมตา ทำอย่างไรก็ได้ให้ปฏิบัติสะดวก ให้ปฏิบัติสบาย ให้ปฏิบัติแล้วเป็นผลของการปฏิบัติเนาะ

มันจะยาวเกินไปเนาะ แหม! แต่อยากพูดมาก ไ้ห้ลับตาลืมตานี้ มันตัดจริต มันเห็นแล้ว
ทุเรศมานาน จบ

ถาม : ข้อ ๓๑๒๖. เรื่อง “จิตเห็น”

นมัสการหลวงพ่อด้วยความเคารพอย่างสูง กระผมกราบขอโอกาสเล่าถวาย เวลาจิตสงบ ปกติแล้วผมเองเข้าใจว่ามีจิตชอบพิจารณาธรรมารมณ์ อารมณ์ความรู้สึกตัวเอง สังเกตอารมณ์ตัวเอง อารมณ์ที่ทำให้จิตทุกข์เศร้าหมอง ก็พยายามหาเหตุหาผลเพื่อจะพิจารณาปล่อยวางอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่ชอบนั้น

มีวันหนึ่งขณะขับรถ ผมนึกคำเทศน์พระอาจารย์ตอนที่เล่าถึงในป่า ตอนที่หลวงตาท่านพิจารณาเสีย ผมก็น้อมเข้ามาหาตัวเอง ถ้าเป็นตัวเองคงกลัว ทำอะไรไม่ถูกแน่ๆ รู้สึกทุกข์ใจถึงกับความกลัวของตัวเองมากๆ แต่จู่ๆ ก็ปรากฏภาพเสือโคร่งพร้อมโครงกระดูกและกะโหลกตาก็มองทางเพื่อขับรถอยู่ แต่ภาพที่ปรากฏทำให้ขนลุกทั้งตัว รู้สึกสะเทือนใจ จิตมันบอกว่า นี่หรือเรา เราคงกลัวที่จะกลายเป็นกระดูกอย่างนี้นะสิ

สติยังดี เมื่อเห็นก็พยายามจะน้อมใช้สติปัญญาพิจารณาว่า เรากลัวเสือหรือเรากลัวจะเป็นกระดูกอย่างนี้ จิตรู้สึกเบา แต่มันไปไม่สุด มันไม่ปล่อย แต่สติปัญญาไปไม่สุด ปล่อยได้ไม่สุด รู้สึกอย่างนั้นครับ แต่ภาพยังคงชัด

นึกถึงคำอาจารย์เหมือนกันว่า นี่คงคือที่ท่านอาจารย์เทศน์ว่าครึ่งๆ กลางๆ สติปัญญา มันยังไม่พอ เป็นอย่างนี้เอง

ขณะนี้ปัจจุบัน ภาพกระดูก กะโหลกก็ยังอยู่ในใจชัดเจน สิ่งนี้เราต้องปล่อยทิ้งซะใหม่ครับ เพราะเป็นอดีตไปแล้ว ผมเข้าใจถูกใหม่ครับ หรือว่าเราสามารถนึกเอาภาพเดิมที่ใช้อยู่ในใจดึงออกมาพิจารณาต่อได้ใหม่ครับ

พอเห็นอย่างนี้ก็ทำให้งงเหมือนกันว่า เอ! แล้วเราถนัดแบบไหนกันแน่ พิจารณากายหรือธรรมารมณ์ กราบขอความเมตตาท่านอาจารย์แนะแนวทางต่อด้วยครับ

คำถามคือ ปัจจุบันใช้ชีวิตถือพรหมจรรย์ พยายามทิ้งความรู้สึกที่เป็นโทษออกจากใจ โดยการที่เมื่อไหร่ที่ผุดคิดสิ่งใดไม่ดี เช่น ราคะตัณหาหรือแม้แต่โทสะ หรือเมื่อไหร่ที่ผุดขึ้นก็จะ

เอาพุทธโธ ธัมโม สังโฆใส่ให้ความคิดนี้แทน ที่คุมได้เร็ว ได้ช้า แต่พอใจเวลาปกติมันไม่ได้หลับ
สามารถยัดใส่มันทัน แต่เวลานอนหลับฝัน มันไม่สามารถกดอารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้ได้ เวลา
ตื่นขึ้นมา รู้สึกทุกซี้ใจครบท่านอาจารย์ ต้องทำอะไรเพื่อให้สติดีขึ้นในขณะที่ฝัน และขณะปกติ
คุมได้ ความฝันเรายังไม่ได้เลย ทุกซี้ใจมากครับ

ตอบ : นี่คำถามเนาะ คำถามๆ เวลาเขาใช้ชีวิตเป็นพรหมจรรย์ แล้วขับรถไปพิจารณา
เวลาพิจารณาถึงว่าเห็นภาพเสีย

เวลาหลวงตาท่านอยู่ในป่าในเขาของท่าน เวลาท่านทุกข์ท่านยากของท่าน ท่านกลัวของ
ท่านไง ท่านพิจารณายกขึ้นมา เสือมันก็มีกระดูก เขาก็มี เขาก็มี หนังสือ เขาก็มี เขาก็มี เขามีทั้งนั้นนะ เรา
มี เขามีทั้งนั้นนะ ท่านก็กลัว

เวลาไปอยู่ในป่า อย่างเราเนี่ย อู้ฮู! เก่งมาก อยากไปอยู่ในป่า ไปอยู่ในป่าก็ยังเก่งมากนะ
แต่ความเก่งมากมันอยู่ไม่นานหรอก เพราะมันเก่ง มันคู่กับไม่เก่ง มันกลัว มันคู่กับไม่กลัว อยู่ดี ๆ
แหม! มันสดชื่นแจ่มใสมากเลย แต่พอไป ๆ มันทอนลง ๆ พอมันเริ่มทอนลง ๆ มันก็ไปสู่ความวิตก
กังวล แล้วมันก็ไปสู่ความกลัว

เวลามันเกิดความกลัวขึ้น ท่านก็พิจารณาอย่างนี้ พอพิจารณาไป ๆ จิตมันลงทั้งหมดไป
พอจิตมันลงทั้งหมด จากความกลัวนะ ท่านบอกของท่านเป็นความกล้าหาญนะ เดินไปเลยนะ
จะไปหาเสือ อยากจะพิสูจน์ จะไปอยู่กับมัน เป็นเพื่อนกัน รักมัน

แต่ท่านเดินไป ๆ สติก็ทันนะ “นี่คนบ้าหรือ เวลากลัวก็กลัวจนเป็นบ้า เวลากล้า นี่มันก็จะ
บ้าอีกคนหนึ่งแล้วนะ”

พอสติมันทันก็ควบคุมจิตได้ จากกลัว กลัวที่สุด จากกล้า กล้าไปเลย แต่เวลากลับมาเป็น
กลาง กลับมาเป็นปัจจุบัน บอกว่า “นี่จะบ้าใช่ไหม ถ้าไม่บ้าก็กลับไปทางจงกรม” ก็กลับมาเดิน
จงกรมโดยปกติ

เวลามันกลัว มันกล้า ปัญญามันเกิดเป็นครั้งเป็นคราว แล้วถ้ามันเห็นนะ ถ้ามันสมดุ
ลมันเป็นบุญกุศล มันจะเป็นแบบคำถามนี้ เวลาพิจารณาไป ๆ เพราะเป็นความใช้สติใช้ปัญญา
มันเป็นนามธรรม มันเป็นความคิด คิดไป คิดให้หยุดคิด พอหยุดคิด จิตมันมีช่องว่าง จิตมันมี

กำลังของมัน มันเห็นเป็นโครงกระดูกของเสือ เห็นเฉยๆ รสชาติเป็นอย่างไรละ ขนพองสยองเกล้า นี่ธรรมเกิด

ธรรมเกิด เห็นใหม่ เพราะเราพิจารณาของเราไป เวลาธรรมมันเกิด มันเกิดมาโดยธรรมชาติของมัน โดยธรรมชาติของธรรม เวลาธรรมมาเตือน ธรรมมาอบรมบ่มเพาะ ใครมีสติ และมีปัญญาเก็บใช้ผลประโยชน์ได้ใหม่ เราถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นรัตนตรัย เราถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง เราพยายามฝึกหัดพุทโธๆ นี่เป็นคำบริกรรมระลึกถึงพระพุทธเจ้า เวลาจิตมันสงบแล้วเกิดพระธรรม สัมมาสมาธิ เกิดสติ เกิดปัญญา เกิดธรรม

นี่ก็เหมือนกัน เวลามันเห็น เห็นใหม่ มันเห็นเป็นโครงกระดูก นี่พระธรรม สัจธรรม ข้อเท็จจริง แต่ข้อเท็จจริงของเด็ก เด็กถ้าได้ความพอใจมันก็มีความสุขของมัน มีความพอใจของมัน ข้อเท็จจริงของผู้ใหญ่ ถ้าสมความปรารถนา เป็นความสุข

ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ พุทโธๆ ใช้ปัญญาอบรมสมาธิ เวลามันสมดุลของมัน ธรรมเกิด เกิดเป็นโครงกระดูกนั้น

“มันไม่ถึงที่สุด”

มันไม่ถึงอยู่แล้ว มันไม่ถึงเพราะนี่มันเป็นธรรมเกิด มันไม่ใช่เราจิตสงบแล้วเราน้อมไปเห็นสติปัญญาน ๔

เราเห็นสติปัญญาน ๔ เราพิจารณาแล้ว นี่คือการวิปัสสนาอ่อนๆ ฝึกหัดสติปัญญา

ต้น กลาง ที่สุด

ต้นคด ปลายตรงไม่มี ต้นตรง ท่ามกลางคือการวิปัสสนา คือสติปัญญา ถึงที่สุดคือสมุจเฉทปหาน คือทุกข์ดับ ถ้ามันทุกข์ดับ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับด้วยมรรค ๘ ด้วยสัจจะ ด้วยความจริง นี่คือข้อเท็จจริงที่เราจะต้องฝึกหัดปฏิบัติทำให้เป็นคุณสมบัติของเรา เป็นอตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนต้องรู้ ตนต้องเห็น ตนต้องละกิเลสโดยชัดเจนของตน ขณะที่ดับทุกข์นั้นกิเลสดับ ตั้งขนาด นั้นถึงจะเป็นสมบูรณ์แบบของการฝึกหัดปฏิบัติ

ถ้าเราปฏิบัติอย่างนี้ เราทำได้ขนาดนี้ มันก็เป็นผลของการปฏิบัติของเรา ไม่ต้องทุกข์ ไม่ต้องเสียใจ แต่ควรมุมมองว่า ผลของการปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ทำอย่างไรให้รสของธรรม ให้รสของขนพองสยองเกล้าได้รู้ได้เห็น แล้วก็เข้าใจ

หลวงพ่อบอกเทศน์ว่าครั้งๆ กลางๆ เดี่ยวนี้รู้แล้วว่า อ้อ! ครั้งๆ กลางๆ เป็นอย่างนี้เอง

มันก็เป็นอย่างนี้แหละ บัจฉิตตัง สันติภูริโก แล้วเราฝึกหัดของเราไป ฝึกหัดเราเป็นแนวทางต่อไปเพื่อผลของเรา จบ

ถาม : ข้อ ๓๑๒๗. เรื่อง “ส่งออกทางตา”

กราบนมัสการหลวงพ่อบุญจิตส่งออกทางตาครับ

๑. สังเกตเห็นว่า เวลาที่นั่งสมาธิจะน้อมจิตกลับมาได้ดี สงบได้ และเข้าถึงสมาธิได้ แต่พอเปิดตาที่ไร จิตชอบส่งออกไปคิดเรื่องโน้นเรื่องนี้ครับ บางทีเราตั้งสติกลับมาได้ครับ เช่น สูดหายใจแรงๆ หรือหายใจออกดังๆ ยาวๆ ส่วนระหว่างทำงานไม่เป็นไรครับ เพราะจิตจดจ่ออยู่กับงาน แต่เวลาว่างๆ เช่น เดินถนน กินข้าว จะส่งออกบ่อย บริกรรมคำภาวนาก็ขาดๆ ไม่ถึงนาทีก็แลบอีกแล้วครับ

๒. สังเกตเห็นว่า จิตส่งออกจะแรงขึ้นพร้อมกับที่เราภาวนาเยอะขึ้น เหมือนมันเพิ่มกำลังไต่ๆ มา และจะแรงกว่าเก่าด้วยครับ บางทีก็ว่าจะตั้งจิตกลับมาได้รู้สึกเหนื่อยเกือบตาย

ขอความกรุณาหลวงพ่อบุญให้อธิบายแก้ไขด้วยครับ

ตอบ : มันก็สตินี้แหละ มันก็ฝึกหัดของเราแหละ ชำนาญในวิธี

หลวงปู่เจี๊ยะ “ชำนาญในวิธี” ย้ำหัวเราประจำ “ชำนาญในวิธี สมาธิไม่เสื่อม”

ที่ทำๆ สมาธิทำให้ความสุขแสนยาก แต่รักษายากกว่า

นี่ก็เหมือนกัน ทำสมาธิ ทำสมาธิได้เป็นชั่วครั้งชั่วคราว เพราะการทำสมาธินี้ทำเกือบตาย พอได้แล้วหลง ได้แล้วเผลอ ได้แล้วพอใจ

การรักษาใจ รักษาสมาธิมันแสนยากเพราะอะไร เพราะมันมีกิเลส แต่เวลาบรรลุนิพพาน เป็นขั้นเป็นตอนเข้าไปมันคุณธรรม กิเลสมันเบาบางลง กิเลสมันตายไป แต่เวลาถึงที่สุดนะ ไปเจอเจ้าวัฏจักรแรงกว่านี้อีก เพราะความลุ่มหลง ความไม่รู้เท่า สิ่งนั้นมันอันตรายมาก

ฉะนั้น การฝึกหัด เราก็ต้องฝึกหัดของเราไป

อย่างข้อที่ ๑. เราเคยทำได้ เราเคยทำของเราได้ ตั้งสติได้ นี่คือข้อเท็จจริงไง ถ้ามันส่งออก เขาก็รู้เท่า สูดหายใจแรงๆ นี่มันเป็นอุบายที่เราเคยทำมา แต่ทำมาๆ ถ้ามันใช้ไปแล้วมันคุ้นชิน มันก็จืดชืด แล้วกิเลสมันรู้ด้วย มันก็พลิกกลับ มันเอาไม่อยู่ มันก็เป็นอุบายเปลี่ยนแปลงให้เป็น ปัจจุบันตลอด นี่ข้อที่ ๑.

ข้อที่ ๒. สิ่งที่ว่ามันจะแรงหรือมันจะเบามันก็เป็นเรื่องของเขา เรื่องของเรา เรารักษาของเรา มีสติสัมปชัญญะรักษา ถ้ารักษาได้ ถ้ารักษาไม่ได้มันก็สุดวิสัย

เพราะคนภาวนามากมายมาหาเรานะ “หลวงพ่อก หลวงพ่อพุดให้ผมกลับมาภาวนาใหม่ สิ”

ภาวนาไปแล้วเวลามันทุกข์มันยากมันก็ทิ้ง มันก็ปล่อยวาง ทุกข์น่าดู แต่คนที่ทำได้ ลูกศิษย์หลวงปู่มันเป็นแสน สิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงมีเท่าไร

แล้วหลวงปู่มันบอกประจำ มันจะแข่งหน้าแข่งหลัง มันจะไปคุยว่ามันรู้ครบกระบวนการ ยอดเยี่ยมทั้งนั้นนะ สูดท้ายแล้วเรื่องไร้สาระทั้งนั้นเลย เพราะอะไร เพราะเป็นโลกามิส เป็นเรื่องโลก เป็นเรื่องการแสวงหาโลกธรรม โลกธรรม ๘ ใจ มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ แสวงหาแต่ยศถาบรรดาศักดิ์ไม่เคยแสวงหาธรรม

แสวงหาธรรมในที่สุด ในที่วิเวก ถ้ามันเป็นธรรม วิหารธรรม อยู่ที่ไหนมันก็มีความสุข เพราะมันเหนือโลก เหนือโลกามิส เหนือสิ่งที่มีในโลก แล้วถ้ามีงหาของที่อยู่ในโลกนี้แสดงว่า ธรรมมีงไม่มี เพราะธรรมมันเหนือโลก

ฉะนั้น ครูบาอาจารย์ ที่หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านเป่ากระหม่อมมามีก็องค์

แต่เนี้ยก็ยอดเยี่ยมแล้ว เรายังถือว่ายอดเยี่ยมมาก ยอดเยี่ยมเพราะว่าท่านสร้างพระได้แล้วครูบาอาจารย์ที่มีคุณภิกษุจะสร้างพระนี่แสนยาก โรงงานหล่อพระมีทั่วประเทศไทย สร้างพระกินข้าว พระเป็นๆ สร้างได้องค์เดียวนี้มหัศจรรย์ สร้างแสนยาก

แล้วเวลามันวิ่ง วิ่งไปหากัน วิ่งไปหาโลกามิส ไปหล่อพระกันที่โรงหล่อ หล่อกันได้เต็มไปหมด ตั้งไว้ไม่มีที่ตั้ง ต้องสร้างวิหารไว้ที่อยู่อาศัย

วิหารธรรมอยู่ในจิตนั้น เวลาสิ้นอายุขัยบริณิพพาน ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย เอวัง